

Geldschieters

Geldschieters

*Investeringsfondsen, autoritarisme en de strijd
tegen de Europese democratie*

*Marlène Benquet &
Théo Bourgeron*

Voorwoord door Johan Heilbron

MAZIREL
PERS

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Centre National du Livre.

Oorspronkelijke titel: *La finance autoritaire. Vers la fin du néolibéralisme*

Vertaling: Alexander van Kesteren

Omslagontwerp: ST-DUO (Sophie Balch & Tijn de Kok)

Opmaak binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6456 010 7

e-ISBN 978 94 6456 011 4

NUR 784

© Raisons d'agir éditions, 2021

Nederlandse vertaling © 2023 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl/mazirel-pers

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Voorwoord – <i>Johan Heilbron</i>	7
Inleiding	11
1. De financiering van het referendum: het geld achter de Brexit	23
Druiste het organiseren van een referendum niet in tegen het belang van de financiële sector?	25
Niet één maar twee financiële sectoren	42
Ons onderzoek	44
Financiële beweegredenen voor de Brexit	59
2. De tweede financialiseringsfase versus de Europese Unie: een maatschappelijke geschiedenis van een institutionele ommezwaai	69
Het Verenigd Koninkrijk, een staat die ontevreden is over de Europese financialisering	71
De Europese financiële sector na de Brexit: het geldwezen op het continent wordt onafhankelijk	86
Het waarborgen van het eigenbelang binnen een politiek accumulatieregime: de onderhandelingen over het vertrek uit de EU	96
3. Van het Europese neoliberalisme naar het autoritaire libertarisme: richting een nieuw politiek accumulatieregime	115

Een vertrek uit de EU om zich van het neoliberalisme te ontdoen?	118
Het autoritaire libertarisme aan de politieke horizon	132
Een nieuw accumulatieregime dat past bij het nieuwe klimaatregime	153
Epiloog – <i>Het wordt oorlog</i>	161
Autoritaire geldschietters: een geopolitieke macht	161
De uitbreiding van conflicten naar het noordelijk halfrond	165
Ken je vijand	170
Noten	173

Voorwoord

Johan Heilbron

Vanaf het moment dat het ongeloof over de uitslag van het Britse referendum over de Europese Unie was geluwd, is ‘Brexit’ toegeschreven aan ‘populisme’. Wantrouwen in het politieke establishment en wrevel over verslechterende levensomstandigheden zouden een populistische revolte hebben ontketend, die onverwacht was aangezwollen tot de Britse meerderheidsstem voor de breuk met de EU.

Nog geen halfjaar later, nadat in de herfst van 2016 Donald Trump tot Amerikaanse president was verkozen, raakte populisme in zwang als een van de meest klemmende problemen van hedendaagse democratieën. Eerdere voorbeelden van succesvolle populistten – Berlusconi, Le Pen, Fortuyn – ontbraken niet, maar met Boris Johnson als premier van het Verenigd Koninkrijk en Donald Trump in het Witte Huis leken populistten de democratische politiek stevig in hun greep te hebben.

Populisme is een problematisch begrip. Bijna ongemerkt wordt het nu eens in diagnostische, dan weer in afwerende zin gebruikt. Aan de hand van opiniepeilingen en vraaggesprekken is getracht te achterhalen wat teleurgestelde en opstandige burgers dwarszit. Keer op keer komen daarbij vergelijkbare grieven naar voren: toegenomen bestaansonzekerheid, groeiende ongelijkheid, schrale toekomstperspectieven. En na enkele grote crises en schokkende affaires gaan die samen met een navenant gedaald vertrouwen in gevestigde partijen en overheidsinstellingen.

Maar in de duiding van het burgeronbehagen steekt zelf nogal wat ongenoegen. Populistische kiezers zouden ‘achterblijvers’ zijn voor wie de samenleving te complex is geworden, en die van de weeromstuit hun toevlucht nemen tot achterhaalde opvattingen, archaische voorkeuren en autoritaire demagogen. Eigenlijk gaat het om incompetente, onwaardige kiezers; niet zelden om *deplorables*, zoals Hillary Clinton in de aanloop naar de Amerikaanse presidentsverkiezingen zei, zielenpoten. Onbedoeld illustreerde ze daarmee de overtuiging van veel lager opgeleide kiezers dat er een onoverbrugbare kloof gaapt tussen de bestuurlijke elite en de bevolking. Trump kostte het vervolgens weinig moeite om met Clintons *gaffe* zijn voordeel te doen.

Het is de verdienste van de Franse sociologen Marlène Benquet en Théo Bourgeron de nogal repetitieve discussie over populisme en democratie een nieuwe impuls te geven. In hun studie naar de Brexit laten ze peilingen en kiezersprofielen even voor wat ze zijn. In plaats daarvan gaat hun aandacht uit naar de populistische elite. Niet naar de kleurrijke kabaalmakers die op sociale en andere media kiezers bespelen, maar naar hun geldschietters en strategen; degenen die zich in uiterste discretie schuilhouden achter de coulissen, maar zonder wie geen populist ooit enige macht van betekenis verwierf.

Toenemende ongelijkheden vormen de voornaamste achtergrond van de politieke verschuivingen. Dat geldt ook voor Nederland, waar de kansenongelijkheid al jaren toeneemt en de vermogensverdeling inmiddels een van de ongelijkste in de wereld is. Economische ongelijkheid wordt doorgaans uitgedrukt in rekenkundige eenheden (de 1 of 0,1 procent). Zo zijn eenvoudig vergelijkingen te maken in de tijd en naar land. Maar om de betekenis daarvan te begrijpen is de stap vereist van rekenkundige verdelingen naar sociale

verhoudingen. Als het gaat om de rijkste 1 procent van de bevolking en hun groeiende aandeel in de welvaart, over wie hebben we het dan? Welke groeperingen zijn dit en waarin onderscheiden zij zich? Waarop berust hun economische en sociale positie? En hoe gebruiken zij hun vermogens in politiek en maatschappelijk opzicht?

Aan de hand van de financiers van de Brexit-campagne zijn dit precies de vragen die Benquet en Bourgeron stellen. Vragen die merkwaardig genoeg zelden eerder zijn gesteld. Overtuigend laten zij zien dat het niet zozeer gaat om de '1 procent' of om 'de elite', maar om een bepaalde groep hierbinnen. Dit zijn niet de vertegenwoordigers van industriële en andere ondernemersbelangen, maar van een specifieke groep van superrijken, in hoofdzaak private equity-magnaten, hedgefondsbazen en grote vastgoedbezitters. Uit deze kringen van overwegend speculatief en parasitair vermogen kwamen de donaties voor de *Leave*-campagne.

De Amerikaanse hedgefondsmiljardair Robert Mercer, zo onthulden onderzoeksjournalisten van *The Guardian* al eerder, was de financier en strateeg van Cambridge Analytica, de firma voor 'verkiezingsmanagement', die Facebook-gegevens van miljoenen kiezers kocht en deze gebruikte voor gerichte en uitgekiende propagandacampagnes tegen de EU (hierover gaat de Netflix-documentaire *Hack*). Dezelfde Mercer was een van de voornaamste adviseurs en begunstigers van Trump. Hij zorgde ervoor dat Steve Bannon werd aangesteld als Trumps campagneleider.

Uit *Geldschietters* blijkt nu dat dit geen incidentele voorbeelden zijn, maar een uiting van een structurele verandering in de top van de zakenwereld. In de meest recente fase van het gefinancierde kapitalisme heeft zich een kleine en zeer machtige groep van superrijke libertariërs gevormd die zich op georganiseerde wijze keren tegen vrijwel iedere

vorm van regulering en democratische controle, nationaal én supranationaal, en die in staat zijn gebleken volksraadplegingen en verkiezingen beslissend te beïnvloeden. Benquet en Bourgeron leggen een financieel, politiek en ideologisch complex bloot dat goeddeels aan de publieke aandacht is ontsnapt. Nadere studie hiernaar is geboden, want als een dergelijk post-neoliberaal regime zich verder kan verbreiden, kan dat ook nog verijdeld worden.